

Katja Stergar

SABLJANJE V ELIZABETINSKI ANGLIJI

Preden se poglobimo v sabljanje elizabetinske Anglije, je potreben kratek pregled razvoja sabljaškega orožja. Orožja v obliki meča so poznana že iz bronzne dobe,¹ prisotna so bila v starem Egiptu, antični Grčiji in antičnem Rimu, a za nas je pomembnejši razvoj od srednjega veka dalje, ko se sabljanje v Evropi začne razvijati z večjo hitrostjo. Osnovna oblika orožja – dolgo ravno rezilo z ročajem – se je v teku stoletij le malo spreminjala. Pri rekonstrukciji sabljanja v srednjem veku ali še v zgodnejših stoletjih naletimo na mnogo problemov, saj je ohranjenih le malo virov, nekoliko lažje je le zaradi ohranjenih orožij, ki s svojo prisotnostjo ponujajo zgodovinske različice. Literarni viri so prav zaradi literariziranosti vprašljivi. Kolikšno in kakšno pretiravanje je prisotno pri povečevanju herojskih sposobnosti, npr. v legendah o nordijskih in germanskih bogovih, v pripovedkah o Ostrogotskem kralju Totili, v Eddi, Pesmi o Hildebrandu ali Epu o Nibelungih, ostane nepojasnjeno. Znanih je nekaj vrst orožij – bojne palice, gorjače, kiji, bojni mlati z gibljivo glavo, kovinski buzdovani, bojni kljuni in kladiva, bojne sekire, raznolika bodala kot najosnovnejše orožje celega sveta, sablje, meči, kopja, sulice, helebarde, ščiti, razna metalna orožja, loki in

samostreli.² Vendar bo o ostalem orožju govora le toliko, kolikor bo to potrebno za razumevanje uporabe sabljaškega orožja. Meč oziroma bodalo je eno najstarejših orožij, gotovo pa najbolj univerzalno (namenjeno je bodenju, odbijanju udarcev in sekanju) in najbolj raznoliko orožje, ki so ga nosili vsi stanovi in je bil kot tak dolgo časa del človekovega vsakdana. Je eno redkih orožij, ki je preživelo vse čase in v spremenjeni obliki obstalo v uporabi še danes. Meč je orožje, ki simbolizira vojno, pravico, vojaške veščine in čast.³

Zgodnji srednjeveški meči so imeli široko rezilo za sekanje, od 13. stoletja dalje so postajala rezila vse bolj koničasta in bila vedno pogostejše namenjena bodenju, saj so močni viteški oklepi nudili dobro zaščito in je le tanko rezilo lahko prodrlo med ozke zgibe in v male reže.⁴ Iz tega časa so ohranjeni tudi primerki ogromnih eno in pol ročnih mečev ter krajših španskih in italijanskih mečev s posebnimi braniki za prste, ki so nudili več opore, in zaradi katerih se je povečevala moč zamaha.⁵ V 14. – 15. stoletju je v

¹ *Enciklopedija orožja. Orožje skozi sedem tisočletij. Ljubljana: DZS, Defensor, 1995, str. 44.*

² *C. J. Amberger: The Secret History of the Sword; Adventures in Ancient Martial Arts. USA: Hammerterz Forum, 1998, str. 177, 227; Enciklopedija orožja.*

³ *Enciklopedija orožja, str. 34.*

⁴ *Enciklopedija orožja, str. 46.*

⁵ *Enciklopedija orožja, str. 47.*

sabljanju prišlo do bistvenih sprememb. Odkritje smodnika (in s tem strelnega orožja) je spremenilo pomen, učinkovitost in namembnost hladnega orožja. Okorni vitezi v oklepih, ki so dolga stoletja nudili dobro zaščito, so postali počasi premikajoče se tarče, do konca 15. stoletja so oklepi izginili, saj je bila njihova učinkovitost tako rekoč izničena. Za meče tega časa bi lahko rekli, da so bili »veliki odpiralci za konzerve«. Vitezi so se morali začeti zgledovati po sabljaških spretnostih navadnih vojakov, ki niso nikoli nosili težkih oklepov in so zato potrebovali drugačno izurjenost.

Vsa starejša bojna železna orožja, ki so izgubljala veljavo, so bila izredno težka in čvrsta, saj so lahko zdrobila železno čelado, presekala šibkejša rezila ali celo puškino cev.⁷ Na bojnem polju so bile najpogostejše in najštevilčnejše poškodbe trupa z »rezalnimi orožji« – meči ali bojnimi sekirami –, in to kljub temu, da je bila za zamah s temi težkimi orožji potrebna izredna moč. Poškodbe glave so bile večinoma posledica udarcev sekire, ne toliko meča.⁸ Sredi 15. stoletja sta obe roki (tudi leva oz. neoborožena, nebojna) sodelovali pri napadu in obrambi. Zadetki in udarci so bili namerjeni v glavo, obraz, vrat, trebuh oz. celoten trup. Prestreženi ali branjeni so bili s podlahtjo desne roke, z levo roko ali z zaščitnim kotom, ki je nastal pri stiku dveh orožij, in s pomočjo kakšne palice ali gorjače v nebojni roki. Velikost orožja je bila v primerjavi z izurjenostjo in spretnostjo uporabe lažjega orožja vedno manj pomembna.⁹

V 16. stoletju so nekatera orožja zaradi svoje okornosti izgubila veljavo – orožja na drogu –, nekatera so zaradi prezapletene rabe izpodrinile novejša oblike strelnih orožij – samostrel in dolgi lok sta se umaknila lahkim pištolam, arkebuzam in mušketam, vendar v razvoju ne gre več toliko za uvajanje novih orožij kot za izpopolnjevanje že znanih.¹⁰ V sabljaškem svetu v 16. stoletju pride do številnih sprememb v oblikah mečev. Razširila se je uporaba dvoročnega meča za bojevanje ali za ceremonialno rabo, pri enoročnem meču se je zlasti spremenil ročaj, da je postal varnejši za roko, ki je po slovesu oklepa

*Sabljanje z enoročnim mečem
v popolni viteški opremi.*

ostala nezavarovana.¹¹ O razvoju rapirja, ki je gotovo največja novost, bo govorila kasneje.

V tem času je prišlo tudi do prvih pravih razlik med vadbo in bojem ali tekmovanjem.¹² Konec 15. stoletja so se v Nemčiji začele razvijati sabljaške nevojaške združbe kot Marxbrüder in Federfechten, ki so vodile sabljaške šole in predstavitvene turnirje. Uporabljali so raznoliko orožje – dolge in polovične palice, bodala, dvoročne meče, helebarde ter lesene vadbene meče (dussak),¹³ ki so omogočali obrambo in parade z orožjem, kar je bilo mnogo učinkovitejše kot le izmikanje nasprotnikovemu udarcu.¹⁴ Različna orožja in njihova uporaba so razkrivala tudi bolj raznolike zadevne površine. Zlasti v Italiji so se v tem času že uveljavila osnovna načela, ki so kasneje postala podlaga za moderno evropsko sabljanje. Achille Marozzo, znan kot največji sabljaški mojster svojega časa, je v delu *Opera nona* iz leta 1536 opisal načela in vsa orožja, ki so bila v uporabi za sabljanje tako peš kot na konju. Meč, meč in bodalo skupaj, meč in okrogel ščit, ročni ščit, veliki in mali ščit, dvoročni meč ter orožja z daljšimi ročaji – različna kopja in sulice.¹⁵

Sabljaško znanje ni bilo rezervirano le za višje sloje, začetek sabljaških oziroma borilnih »šol«

⁶ N. Evangelista: *The Art and Science of Fencing. USA: Masters Press 1996, str. 13–14.*

⁷ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword, str. 137.*

⁸ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword, str. 192, 195.*

⁹ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword, str. 206, 209.*

¹⁰ Enciklopedija orožja, str. 305.

¹¹ Enciklopedija orožja, str. 48.

¹² C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword, str. 113, 182.*

¹³ A. Schirmer: *Fechten, verständlich gemacht. München, Copress 1993, str. 58.*

¹⁴ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword, str. 185.*

¹⁵ W. M. Gaugler: *The History of Fencing. Bangor, Maine: Laureate Press 1998, str. 1.*

Vadba sabljanja z dvoročnim mečem.

na angleških tleh že v 13. stoletju je bil najnižji položaj sabljanja sploh, saj so v teh »šolah« sodelovali tudi slepi berači, razcapani klateži in ostali raznoliki pridaniči. Tudi virtuozi mojstri sabljaških veščin so bili kot po pravilu pripadniki nižjih slojev, ljudje jih niso tretirali nič bolje kot vagabunde, tatove ali igralce, šele 1540 jim je Henrik VIII. podelil strokovno priznanje za opravljanje poklica¹⁶ in združili so se v *English Corporation of Defence Masters*. Potovali so od mesta do mesta in predstavljali ekshibicijske borbe, v katerih so lahko sodelovali in pokazali svoje sabljaško in ostalo borilno znanje vsi prisotni.¹⁷

Evropski vojaki, vitezi in celo meščani so vadili samoobrambo s kombinacijami krajšega in daljšega orožja, z učinkovitimi elementi ruvanja, boksanja, metanja in brcanja.¹⁸ Orožje je postajalo del vsakdana, študentje so ga nosili na univerzah, in to kljub temu, da so nekatere univerze prepovedale sodelovanje svojih študentov v sabljaških šolah. Prepoved nikakor ni učinkovala,

meč je bil, če drugega ne, tudi statusni simbol. Študentje in vajenci so se bojevali pogosto in smrtni primeri niso bili redki.¹⁹ Sabljanje je sodelilo med tako imenovane *artes mechanicae*, ki so bile nekakšno nasprotje *artes liberales*. Kot del *artes mechanicae* so poučevali tudi ples, jahanje, slikanje, igranje raznih družabnih iger in različne športe.²⁰

Elizabetinska doba je prinesla veliko revolucijo v orožju, razlikovanje med vojaškimi dvoboji ter sabljaško umetnostjo je postalo vedno bolj očitno, enak je ostal le še cilj – zadeti in ob tem ne biti zadet, kar je še dandanes osnovno načelo tudi športnega sabljanja. Ljudje v elizabetinski Angliji so bili grozljivo lahkoverni, ignorantski, nasilni, otročji, živahni. Ti absurdno načičkani galantneži so bili zmožni zabosti svojega nasprotnika v hrbet in napisati spokorniško pesem.²¹ Vsak človek je predstavljal nenavadna, skorajda nepredstavljiva nasprotja lastnega značaja, celo kraljica Elizabeta. Dramatika tega časa je zmes čustev in navduševanja nad grozo ter prelivanjem krvi, raznoliki boji in uporaba orožja so bili tako nujen sestavni del. Že samo biografije

¹⁶ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 224, 227, 230; N. Evangelista: *The Art and Science of Fencing*, str. 16.

¹⁷ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 114; H. S. Craig: *Duelling Scenes and Terms in Shakespeare's Plays*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press, 1940, str. 5.

¹⁸ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 136.

¹⁹ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 224, 225.

²⁰ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 219.

²¹ A. W. Neilson, A. H. Thorndike: *The Facts about Shakespeare*. New York 1961, str. 13.

tedanjih umetnikov, od katerih sta v svojih posteljah umrla le dramatik B. Jonson (1572/3–1637) in pesnik E. Spenser (ok. 1552–1599), nam povedo vse o tedanjem burnem življenju. Pesnik H. H. Surrey (ok. 1517–1547) je bil usmrčen zaradi izdajalskega omadeževanja kraljevega grba,²² raziskovalec in pisec W. Raleigh (ok. 1554–1618) pa zaradi izdajstva, kralju Jakobu I. je namreč poskušal podtakniti ponarejeno zlato.²³ Pesnik T. Wyatt (1503–1542) je umrl na konju med svojo zadnjo diplomatsko službo, pred tem pa smrti ubežal, ker je kralju Henrik VIII. priznal, da je bila Anne Boleyn pred poroko s kraljem njegova ljubica.²⁴ P. Sidney (1554–1586) je bil ranjen v napadu na španski konvoj in je umrl zaradi infekcije.²⁵ Dramatik C. Marlowe (1564–1593) se je zapletel v ulični boj, v katerem je pesnik T. Watson ubil človeka, vendar je njegovo usodo odločil šele prepir zaradi računa v taverni, kjer je bil ubit.²⁶ Jonsona smo že omenili; čeprav sta bili njegovi starost in smrt mirni, njegovo preostalo življenje ni bilo tako. Med služenjem vojske v Flandriji je v dvoboju ubil najboljšega sabljača nasprotnikov, 1598. pa je v dvoboju ubil soigralca in ubežal obešanju s sklicevanjem na pravice duhovščine, bil je »le« ožigosan kot zločinec.²⁷ V svoji postelji je umrl tudi W. Shakespeare (1564–1616), ki je edini izmed velikih umetnikov tega časa, za katerega ni nobenega podatka, da se je kadarkoli udeležil kakršnegakoli sabljaškega dvoboja, tudi sicer je bilo njegovo življenje v primerjavi z ostalimi precej mirno – za razliko od ostalih po znanih podatkih naprimer ni bil udeležen niti v nobeni vojaški bitki. Vendar ne more biti nobenega dvoma o tem, da je sabljati znal, če ne drugega, je sabljaško znanje potreboval kot igralec in pisec. Zanimivo je, da človek tako velikih pisateljskih razsežnosti v svoji oporoki sploh ni omenil svoje najbrž dokaj obsežne knjižnice, pač pa je poskrbel, da je v prave roke prišel njegov širok posreben meč.²⁸

Glavni kraji za vadbo sabljanja v Londonu so bili Ely Place v Holbornu, The Belle Savage na Ludgate Hillu, The Courtain v Holywellu, The Grey Friars v New Gateu, The Bull v Bishops-

Vadba sabljanja z rapirjem, Henry de Saint Didier prikazuje osnovno pozicijo ter postavitev ob prvem premiku.

gate Streetu, Bridgewell, The Artillery gardens, Leadenhall in predvsem Smithsfield, prvotno mesto viteških dvobojev in turnirjev.²⁹ Tudi nekatera javna gledališča so uporabljali akrobati in sabljači, vendar se zdi, da so se bolj uveljavljena gledališča kot Globe in Fortune omejila le na gledališke prireditve, ki pa so vsebovale več kot dovolj sabljaškega direndaja.³⁰

Vadilo se je z raznolikim orožjem – s starinskim dolgim mečem, širokim mečem, rapirjem v kombinaciji z bodalom za odbijanje nasprotnikovih udarcev, parom rapirjev, samostojnim rapirjem, mečem ter z navadnim ali okroglim ščitom.³¹ Rapir je moderno orožje, ki se je razvilo v 16. stoletju, okoli 1530. Beseda se je za zelo raznolike vrste orožja kmalu uveljavila v mnogih jezikih. Francozi so besedo rapiër najprej uporabljali z omalovažujočim prizvokom za vse tuje

²² *The Oxford Companion to English Literature*, 5. izdaja. Ur. Margaret Drabble. Oxford et al. 1985, str. 950.

²³ *The Oxford Companion to English Literature*, str. 808.

²⁴ *The Oxford Companion to English Literature*, str. 1088.

²⁵ *The Oxford Companion to English Literature*, str. 902–903.

²⁶ *The Oxford Companion to English Literature*, str. 620.

²⁷ *The Oxford Companion to English Literature*, str. 516–517.

²⁸ J. E. Sandys: *Scholarship*. V: *Shakespeare's England* 1. Ur. Geoffrey Cumberlege. Glasgow et al.: Clarendon Press, 1950 (5. izdaja), str. 280.

²⁹ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*. V: *Shakespeare's England* 2. Ur. Geoffrey Cumberlege. Glasgow et al.: Clarendon Press, 1950 (5. izdaja), str. 390.

³⁰ A. W. Neilson, A. H. Thorndike: *The Facts about Shakespeare*, str. 121.

³¹ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 394.

oblike.³² A. Marozzo je prvi podal strokoven opis rapirja, orožja z lahkim, dolгим, vitkim, ravnim rezilom, ki se tanjša proti vrhu, in ga krasijo najrazličnejše ročajne košarice.³³ Od zgodnje strokovne literature, ki je že v 16. stoletju postavila osnovna načela italijanskega sabljanja do današnjega časa, je zanimiva tudi knjiga Giacomina di Grassija. V italijanščini je izšla 1578, že leta 1594 tudi v angleškem prevodu, kjer so prevedeni vsi pomembnejši udarci, rezi, obrambe ter raznolike preprostejše akcije. Di Grassi je uvedel pet pravil sabljanja. V enem izmed njih je poudarjal, da je nasprotnikovo oboroženo roko potrebno spremljati z očmi, sicer lahko pride do nepričakovanih akcij.³⁴ Posebno navdušen je bil nad sabljanjem z rapirjem, kakor nekaj za njim tudi naslednji Italijan Camillo Palladini³⁵ ali pa npr. Francoz Henry de Saint Didier,³⁶ ki je menil, da je mati vseh orožij sicer enoročni meč, rapir pa je najuporabnejši.³⁷

Konec 16. stoletja ali v začetku 17. stoletja se je – prvotno kot vadbno orožje za meč – razvil poseben tip orožja – floret,³⁸ ki je že zelo zgodaj prodril tudi v Anglijo.³⁹ Večina takratne sabljaške literature je malokdaj uporabljala prav ta izraz, saj je beseda floret v svojih začetkih pokrivala področje več različnih oblik vadbene orožja. Glavne značilnosti orožja so bile topost vrha in rezila ter lažje in krajše rezilo.⁴⁰ Osnovno tehniko bojevanja s floretom, ki je bil zaradi varnosti primeren za dvor in višjo družbo, je razvil Francoz Charles Besuard.⁴¹ Floret je postal simbol decadence, pravi dvoboj je spremenil v domišljavo aristokratsko postavljanje.

De la Touche leta 1670 v knjigi *Les Vrais Principes de l'Epee* govori o posebnih značilnostih floreta. Rokobran floreta (podobne, a manj

zapletene oblike so se razvile že pri rapirju) je bil sestavljen iz nekaj železnih prečk, ki so bile v obliki krone ali koška ukrivljene preko ročaja. Kvadraten s tkanino prevlečen ročaj je povezoval okroglast rokobran z vrhom orožja. Skozi stoletje je postajala osnovna oblika orožja v Italiji, Franciji in Britaniji preprostejša, le dve prečki, ena v obliki osmice in krajša povezovalna, sta oblikovali rokobran, ki se je zaključeval 5 centimetrov globoko v dolgo in okroglo rezilo. V Španiji in Nemčiji so uporabljali drugačno obliko orožja, ta floret je mnogo bolj spominjal na starejše rapirje s ploskim oziroma večkotnim rezilom.⁴² V 17. stoletju lahko govorimo o štirih različnih razpoznavnih oblikah: tradicionalnem italijanskem floretu, ki je bil v uporabi v južni Italiji in na Siciliji, lažjem severnoitalijanskem floretu, ki je bil v uporabi na Nizozemskem in v Nemčiji, ter španskem floretu, z območja Španije, ki svojo obliko do 20. stoletja komajda spremeni. V Angliji so večinoma uporabljali severnoitalijanske florete, kar je vpliv množice italijanskih sabljaških mojstrov v Londonu in drugod po Angliji.⁴³ Floreti seveda niso bili primerni za bojevanje, saj so bili, kot že omenjeno, vadbno orožje; z njim je človek lahko nasprotniku zadal le kakšno nevarno prasko.

Mladi londonski galantneži, ki so narekovali modo, so opustili staromodni široki ali ostri enoročni meč ter ščit, ki sta bila že od zgodnjega 15. stoletja v Angliji nacionalni oborožitvi.⁴⁴ Njihovi orožji za bojevanje sta postala novejši, modernejši in smrtonosnejši rapir ter bodalo. Predvideva se, da je rapir prišel v Anglijo iz Španije v začetku Elizabetine vladavine ali pa že celo za časa Henrika VIII., zgodnji sinonim za rapir pa je tudi škotski »tuck«.⁴⁵ Abraham Darcie v *Annales of Elizabeth* piše o Rowlandu Yorku, brezvestnem lopovu, ki naj bi prvi prinesel v Anglijo zahrbtno in pogubno modo sabljanja z rapirjem, ki je primeren le za napadalne sunke.⁴⁶ Mladenci so se sprehajali oboroženi, zato pogosti prepiri, ki so se končali z dvobojevanjem, niso bili nič nenavadnega. V knjigi o Shakespeareu v Angliji lahko preberemo: »*English men, especially being young and unexperienced, are*

³² H. S. Craig: *Duelling Scenes and Terms in Shakespeare's Plays*, str. 7; C. A. Trimm: *A Complete Bibliography of Fencing and Duelling as Practised by All European Nations from the Middle Ages to the Present Day*. London – New York 1896, str. 420.

³³ W. M. Gaugler: *The History of Fencing*. Bangor 1998, str. 2.

³⁴ W. M. Gaugler: *The History of Fencing*. Bangor 1998, str. 6.

³⁵ W. M. Gaugler: *The History of Fencing*, str. 10. Camillo Palladini: *Discorso sopra l'arte della scherma*. Rokopis iz 16. stoletja je shranjen v privatni zbirki.

³⁶ W. M. Gaugler: *The History of Fencing*, str. 22. Henry de Saint Didier: *Tracté contenant les secrets du premier livre sur l'épée seul, mère de toutes armes*, Pariz 1573.

³⁷ W. M. Gaugler: *The History of Fencing*, str. 25.

³⁸ A. Schirmer: *Fechten, verständlich gemacht*, str. 59.

³⁹ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling*. *Sports and Past Times*, str. 395.

⁴⁰ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 245.

⁴¹ A. Schirmer: *Fechten, verständlich gemacht*, str. 59.

⁴² C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 243, 245–246.

⁴³ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 243.

⁴⁴ V. Dillon: *Armour and Weapon. The Army: Military Service and Equipment*. V: *Shakespeare's England 1*, str. 131.

⁴⁵ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling*. *Sports and Past Times*, str. 391, 392.

⁴⁶ C. A. Trimm: *A Complete Bibliography of Fencing and Duelling*, str. 75.

*apt to take things in snuffle-Of olde, when they were fenced with Bucklers, as with a Rampire, nothing more common with them, than to fight about talking to right or left hand, or the wall, or upon any displeasing countenance.*⁴⁷

Dvoboji so sestavni del Shakespearovih tragedij Romeo in Julija, Hamlet, Othello, Kralj Lear, Macbeth, kakor tudi vseh zgodovinskih iger, nekaterih komedij, kot so Ljubezni trud zaman, Mnogo hrupa za nič, Kakor vam drago, Vesele žene windsorske, Trolius in Cressida, in celo romanc, kot je Cymbeline.⁴⁸ Modi dvobojevanja z rapirjem in bodalom se Shakespeare zlasti posveti v Romeu in Juliji. Dvoboj med Tybaltom in Mercutiem podrobno predstavi razliko med starejšim orožjem, torej širokim mečem, in rapirjem; ta dvoboj prav tako pokaže različne načine sabljanja kakor tudi značilnosti posameznega sabljača. Izmed Shakespearovih tragedij je posebej zanimiv še Hamlet, kjer je v dvoboju Hamleta in Laerta prvič v zgodovini omenjena beseda floret, poudarim pa naj, da se samo iz besedila tragedije ne da razbrati, ali je Shakespeare imel v mislih že pravi floret ali pa je besedo uporabil za neko obliko vadbenega rapirja.⁴⁹ Posebej o dvobojih z rapirjem in bodalom govori tudi drama iz leta 1599 z naslovom *Two angry women of Abington*: »Dvoboji z mečem in ščitom so vse manj popularni, in meni je zelo žal. Nikoli več ne bom videla dobre možatosti. Ko bo to bojevanje izginilo, bo prisotno le še dregajoče, suvajoče bojevanje z rapirji in bodali. Visoki moški z dobrim mečem in ščitom bo naboden kot mačka ali zajec.«⁵⁰

Mlade dame v oborožitvi niso močno zaostajale za moško družbo, kot del oblačilne noše so

s seboj nosile bodala, majhne nože ali šila.⁵¹ Ni znano, da bi ženske obiskovale katerokoli od velikih sabljaških šol, mnogokrat pa so bile povod za dvoboje. Široki meč ali bodalo sta bila nespremenljivi del opreme vsakega navadnega človeka, ki je bil dovolj usposobljen za nošnje orožja. V začetku Elizabetine vladavine so celo kmetje, ko so odšli na delo, s seboj imeli meč, majhen ščit in lok, ki so jih pred delom odložili na rob polja. Pač pa je veljala prepoved nošnje kakršnega koli orožja, razen meča za londonske vajence.⁵²

V Londonu so sabljanje poučevali španski in italijanski mojstri, le redko kateri domačin se je znašel med njimi. Najbolj znan španski mojster je bil Jeronimo de Carranza. Leta 1569 je izšla njegova knjiga o sabljanju *De la Filosofía de las Armas*. Drugi najpomembnejši pripadnik španske šole v Londonu je bil Luys Pacheco de Narvaez, tudi on je izdal knjigo o sabljaški tehniki – *Libro de las grandezas de la Espada*, 1600. Španska sabljaška šola je temeljila na geometrijskih teoremih.⁵³ V dvoboju sta se nasprotnika s strogo vzravnanim telesom premikala v krogu kot pri plesu. Oborožena roka je bila daleč spredaj, pokončno usmerjena v nasprotno telo ali obraz. Prizadevala sta si, da ne bi nekrita prišla v doseg nasprotnikovega orožja. Obstajale so tri različice napada (napadalnega sunka; pass, pace; šp. passade) – korak oziroma premik z nogami, vse z matematično natančnostjo, je bil glavno načelo napada – pasade, pasada simple, pasada doble.⁵⁴

Kmalu je prišlo do zavrnitve španske in prevlade italijanske šole. Ali je šlo pri zavrnitvi preprosto zato, da so Angleži kmalu ugotovili, da je španska metoda sicer pokazala pot do bojevanja preko geometričnih teoremov, vendar pa so bili italijanski mojstri superiorni v tem, kako v praksi ubiti človeka, kar pa je bilo pri dvoboju vendarle pomembneje, ali pa je na zavrnitev španskih metod vplivala tudi nacionalna zavest, ki se je prebudila ob vojni med velesilama, ni popolnoma jasno. Spor med pripadniki obeh šol je bil neizogiben. To je lepo razvidno iz knjige Geor-

⁴⁷ W. Raleigh: *The Age of Elizabeth*. V: *Shakespeare's England*. 1, str. 13.

⁴⁸ W. Shakespeare: *The Complete Works of William Shakespeare*. New York: Gramercy Books, 1990; C. Edelman: *Brawl ridiculous; Swordfighting in Shakespeare's Plays*. Manchester and New York: Manchester University Press, 1992. Podrobneje o sabljanju v Shakespearovih velikih tragedijah glej K. Stergar: *Sabljanje v Shakespearovih tragedijah, posebej v Romeu in Juliji*. Diplomsko naloga. Ljubljana, Filozofska fakulteta, 2002.

⁴⁹ Podrobneje o dilemi glej K. Stergar: *Sabljanje v Shakespearovih tragedijah, posebej v Romeu in Juliji*, str. 11–14; K. Stergar: *Hamletovska dilema: rapir ali floret*. V: *Prevajanje srednjeveških in renesančnih besedil*. Obdobni pristop 1. Zbornik društva slovenskih književnih prevajalcev, 27. Ur. Martina Ožbot. Ljubljana, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, 2002, str. 231–237.

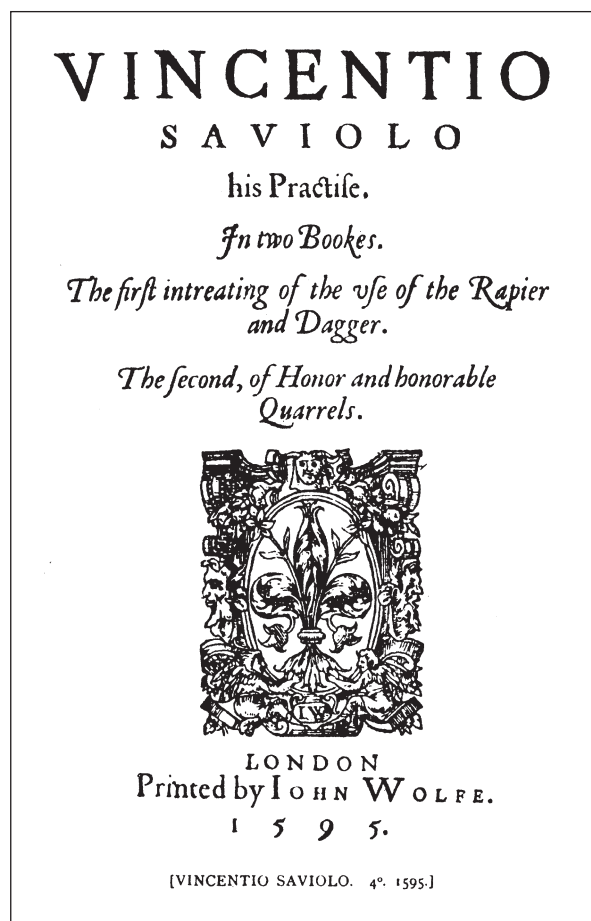
⁵⁰ C. A. Trimm: *A Complete Bibliography of Fencing and Duelling*, str. 317.

⁵¹ W. Raleigh: *The Age of Elizabeth*, str. 24; V. Dillon: *Armour and Weapon. The Army: Military Service and Equipment*, str. 134.

⁵² P. Maquoid: *Costume*. V: *Shakespeare's England* 2, str. 112.

⁵³ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 387.

⁵⁴ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 387, 406.

Naslovnica knjige o sabljanju V. Saviola.

ga Silverja *Paradoxes of defence*, iz leta 1599.⁵⁵ Gre za prvo delo, ki ga je o sabljanju napisal Anglež – sicer zagovornik španske sabljaške šole. O italijanski sabljaški šoli, pred katero svari Angleže, Silver napiše: »*How they forsake their owne naturall fight, that they may be casting off these Italianated weake, fantastickall and most divellish and imperfect fights and by exercising of their owne ancient weapons be restored, or achive unto their naturall an most manly and victorious fight again.*»⁵⁶

Najbolj znana italijanska mojstra v Londonu sta bila Rocko (tudi Rocco) Bonnetti, ki je poleg vodenja sabljaške šole že 1576. odprl prvo specializirano sabljaško trgovino z raznovrstnimi pripomočki,⁵⁷ in Saviolo. O tem, da je bil sabljaški mojster Saviolo pomembna osebnost londonskega življenja, ni dvoma, zanimivo pa je, da sta mu E. Castle in W. H. Pollock name-

nila celo enodejanko z nezgrešljivim naslovom Saviolo. Igra govori o njegovem življenju in poučevanju sabljaške umetnosti v Angliji.⁵⁸ Saviolo je avtor ene najpomembnejših knjig o sabljanju. Njegovo delo, ki je izšlo 1595, govori o načinu bojevanja z obema »najpomembnejšima« orožjema – rapirjem in bodalom. Poudarja pomen uporabe tako vrha orožja kot njegovega ostrega rezila, vendar svari pred »mandrittaes« – sunki, udarci iz desne na levo ali »rinversoes« – sunki, udarci iz leve na desno, kajti vrh orožja je lahko vedno pripravljen in za branjenje z njim je potrebnega manj časa za uspešno akcijo.⁵⁹ Že leto pred tem je izšla knjiga mojstra Di Grassia, ki je pokrivala pravilno ravnanje z več kot dvanajstimi orožji, vendar je bila namenjena večinoma vojakom. V njej lahko preberemo tudi o prodoru rapirja kot najnevarnejšega orožja za dvoboje med gospodo in o opustitvi meča ter štita, ki so ju ti rade volje prepustili služabnikom oziroma nižjim slojem.⁶⁰ Di Grassi je prvi, ki je razmišljal o liniji napada – zgornji, spodnji, zunanji ter notranji. Razlikoval je tri položaje roke, ki so telo ščitile pred udarcem, in s tem tri različne obrambe (parade) – zgornjo, spodnjo in široko –, ter menil, da je uporaba vrha orožja pomembnejša od uporabe ostrega dela celotnega rezila.⁶¹ Ob omembi teh slavnih mojstrov lahko podamo še nekaj malega številke o njihovih delih, ki so izšla v najpomembnejših jezikih tja do leta 1600. Največ knjig oziroma člankov o sabljanju je bilo napisanih v italijanščini; kar 46 del je zbranih v veliki bibliografiji,⁶² na drugem mestu so izenačena dela v francoščini in angleščini (22), sledijo dela v latinščini (18) in šele nato v nemščini (14) in španščini (13).

Knjiga Georga Silverja, omenjena že zgoraj, ne govori o modernih orožjih in je bila že ob izidu nekoliko zastarela. G. Silver pravi, da imata meč in ščit prednost pred mečem in bodalom, ker kljub temu, »da bodalo na oddaljenosti služi dobro za izogibanje sunkov, je ščit zaradi svojega obsega in teže varna obramba v vseh časih in na vseh krajih... za vse vrste udarcev kakor tudi

⁵⁵ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 228.

⁵⁶ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 395.

⁵⁷ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 230.

⁵⁸ C. A. Trimm: *A Complete Bibliography of Fencing and Duelling*, str. 52.

⁵⁹ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 399.

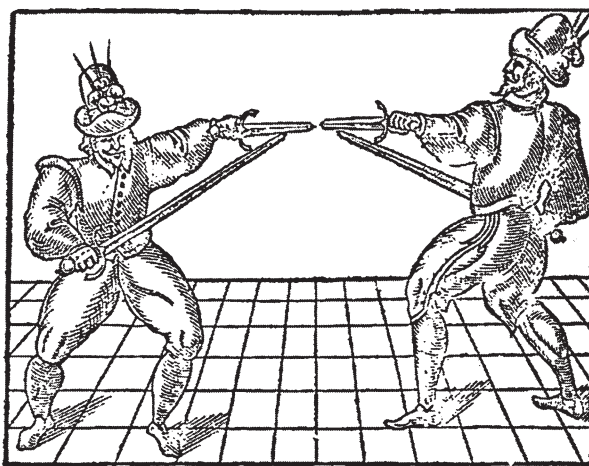
⁶⁰ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 394.

⁶¹ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 399.

⁶² C. A. Trimm: *A Complete Bibliography of Fencing and Duelling*.

sunkov.«⁶³ O rapirju Silver že v predgovoru napiše: »...I have to bring the truth to light, which has a long time lain hidden in the cave of contempt, while we like degenerate sons, have forsaken our forefathers virtues with their weapons, and have lusted like men sick of a strange ague, after the strange vices and devices of Italian, French, and Spanish fencers, little remembering, that these apish toys could not free Rome from Brennius's sack, not France from King Henry the Fifth his conquest.«⁶⁴ Svoje izvajanje nadaljuje: »Poskušati najti pravo obrambo v nepravem orožju (rapirju), je kot metati trnek za ribe na kopnem in loviti zajce v morju.«⁶⁵ V nadaljevanju pa meni še: »If we will have true defence, we must seeke it where it is – short swords, short staves, the half pike, partisans, gleves or such like weapons of perfect length, not in long swords, long rapiers, nor frog pricking poinards... English maisters of defence – they teach with ancient English weapons of true defence, weight and convenient lengths within the compasse of the statures and strength of men.«⁶⁶

Sablanje je bilo statusni simbol, tako kot dobro plesanje ali pisanje, posebej privlačni pa so bili zasebni dvoboji, ki jih je oblast začela omejevati s posebnimi pravili. Razglas iz leta 1580 je na primer omejeval dolžino mečev ter dolžino osti, ki je bila nameščena v sredini nekaterih ščitov.⁶⁷ Formalni dvoboj zaradi časti oziroma javnega mnenja je bil ceremonija, predhodna spravi dveh nasprotnikov. Branjenje časti, ki je bila v renesančnem času človekova največja vrednost, pa ni bil edini vzrok za dvoboje. Če izključimo dvoboje za zabavo, lahko ostale dvoboje razdelimo na pet sklopov: dvoboji zaradi žensk, dvoboji ob sporih pri potegovanju za javne službe, dvoboji zaradi sporov ob družinskem ali fevdnem dedovanju ter dvoboji zaradi rivalstva v borbi za prestiž. Za zadovoljivo spremljanje dvoboja so bile potrebne velike sposobnosti, če dvoboj ni bil izveden pravilno – pred pričami, brez pritiska strasti in na podlagi izumetničenega za-

Vadba sabljanja z rapirjem in bodalom, slika iz knjige V. Saviola.

konika časti –, je lahko prišlo do nepričakovanih in obžalovanja vrednih posledic.⁶⁸ Razlog za razžalitev časti je bil lahko malenkosten, kodeks o bojevanju – *Code Duello*⁶⁹ – pa je zahteval, da se z dvobojem razpravljanje o sporni zadevi zaključi, zato se izzvani dvoboju ni mogel izogniti brez resnih posledic. Bolje je bilo namreč bojovati se in umreti – oziroma v večini primerov biti poškodovan – kot pa živeti omadeževan.⁷⁰ Tveganje življenja v dvoboju niti ni bilo pretirano avanturistična stvar, saj je bila življenjska doba zaradi mnogih tedaj neozdravljivih bolezni in vojn dosti krajša kot sedaj. Morebitna zgodnja smrt zaradi dvobojevanja za slavo in čast v tej luči niti ni bila tako slaba izbira, saj je še vedno obstajala tudi možnost preživetja. Naj zveni še tako nenavadno, vendar je dvoboj obvaroval mnogo nedolžnih življenj, saj je dal plemstvu možnost, da so razprtije med sabo poravnali individualno brez vpletanja večglave vojske. Zmaga zaradi lastnih sposobnosti je prinesla mogočnejšo slavo in čast.⁷¹

Sir William Segar v knjigi *The Booke of Honor and Armes* iz leta 1590 posveti celotno poglavje naravi in raznolikosti laži, saj tisti, komur je bilo lagano na določen način, lahko postane izziva-

⁶³ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 394.

⁶⁴ G. Silver: *Paradoxe of Defence*. <http://www.pbm.com/~lindhal/paradoxes.html>; G. Silver: *Brief Instruction upon my Paradoxes of Defence*. <http://www.pbm.com/~lindhal/brief.html>

⁶⁵ N. Evangelista: *The Art and Science of Fencing*, str. 18.

⁶⁶ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 394.

⁶⁷ C. A. Trimm: *A Complete Bibliography of Fencing and Duelling*, str. 89; F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 132.

⁶⁸ C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 58; C. A. Trimm: *A Complete Bibliography of Fencing and Duelling*, str. 439.

⁶⁹ H. S. Craig: *Duelling Scenes and Terms in Shakespeare's Plays*, str. 1.

⁷⁰ D. Lowes: *Honour, Duels and Might Makes Right. V: Shakespeare Survey I: Individual Studies. September – december 1995*. <http://www.engl.uvic.ca/faculty/MBHomepage/ISShakespeare/Resources/Honour/Honour.html>

⁷¹ M. Dda: *The Duello in Elizabethan England*. <http://www.ansteorra.org/regnum/marshal/rapier/publications/acad9/duello.htm>

lec za dvoboj. O ranah, ki jih zadajo besede in so lahko hujše kot rane, ki jih zada orožje, je pisal tudi Saviolo.⁷² Dvoboj za čast je tako kmalu postal izgovor za vsakovrstne umore. Postavljati se je začelo vprašanje, ali bodo dvoboji potekali spoštljivo, pošteno in častno kot med gospodi ali pa z nekaj ponarejenimi uvodnimi formalnostmi in brutalnostjo ter nizkotnimi zvijačami vseh vrst kot pri morilcih in ubijalcih.⁷³ Tako je dvoboj v elizabetinski dobi skorajda postal nekaj popolnoma drugačnega, kot je bil na svojem začetku, ko je izšel iz sodnega dvoboja. Ta je potekal z namenom, da bi se odločilo, komu naprtiti izdajstvo proti vladarju oz. neki pomembni pove-ljujoči osebi, ali da bi padla odločitev o tem, kaj je dejansko prav in kaj ni. Eden zadnjih sodnih dvobojev je potekal leta 1571, šele med vladavino Jurija III. (1760–1820) pa je bil kot legalna oblika odstranjen iz zakonika.⁷⁴ Elizabetinski dvoboj, ki se je razširil kot nalezljiva bolezen, je na osebni ravni odločal o posameznikovi časti, ni šlo več za vprašanje lojalnosti ali prava, temveč je dvoboj opral posameznikovo čast, ponos ali le nečimrnost. Jakob I. (1603–1625) je dvoboj štel za nepotrebno bahanje in ga ni odobral, temveč ga je s *Proclamation against private Challenges and Combats* v letu 1613 in z dodatkom v letu 1615 dokončno prepovedal.⁷⁵

Tudi v vojski je bil v tem času meč nadomeščen z rapirjem ali lahkim mečem, vendar je bil drugotnega pomena, nekakšno zadnje sredstvo, ko orožja za dolge in srednje dolge razdalje (raznovrstna strelna orožja, kopja, sulice, bajoneti) niso več učinkovita.⁷⁶ V vojski so bila primarna kopja, muškete in arkebuze.⁷⁷

Elizabetinska Anglija je bila raj za sabljaške navdušence: dovolj je bilo šol različnih mojstrov, na voljo je bila množica raznolikega orožja, poleg tega pa skoraj ni bilo verjetno, da bi lahko zmanjkalo nasprotnikov, ki so to postali po lastnih željah ali zaradi okoliščin, ki so jih v dvoboj prisilile. Po elizabetinski dobi se je število dvo-

bojev po ulicah zmanjševalo, vse večji pomen so pridobivale sabljaške šole. Sabljanje je vse bolj izgubljalo krvavi pridih in vse bolj postajalo šport, kakršnega poznamo še danes.

Zusammenfassung

DAS FECHTEN IM ELISABETHANISCHEN ENGLAND

Waffen in Schwertform sind bereits aus der Bronze- und Eisenzeit bekannt und waren auch im alten Ägypten sowie im antiken Griechenland und Rom verbreitet. Die Grundform der Waffe – eine lange, gerade Klinge mit Griff – hat sich im Lauf der Jahrhunderte nur wenig verändert. Bei der Rekonstruktion des Fechtens im Mittelalter oder in den Jahrhunderten davor hat man mit vielen Problemen zu kämpfen, da nur wenige Quellen erhalten sind. Etwas vereinfacht wird die Rekonstruktion durch die erhaltenen Waffen, die die verschiedenen historischen Varianten bekunden. Literarische Quellen sind gerade aufgrund ihres literarischen Zugangs fraglich, denn es bleibt unklar, wie und in welchem Ausmaß sie bei der Verherrlichung heroischer Fähigkeiten übertreiben – zum Beispiel in Legenden von den nordischen und germanischen Göttern, in den Erzählungen über den König der Ostgoten Totila, in der Edda, dem Hildebrandslied oder dem Nibelungenlied. Das Schwert bzw. der Dolch ist eine der ältesten, vielfältigsten und universellsten Waffen, die für das Stechen, die Abwehr von Schlägen und als Hiebwaaffe geeignet ist, von allen Ständen getragen wurde und daher lange Bestandteil des menschlichen Alltags war. Das Schwert ist eine Waffe, die Krieg, Gerechtigkeit, militärische Fertigkeit und Ehre symbolisiert.

Die frühmittelalterlichen Schwerter besaßen eine breite Klinge für das Ausführen von Hieben. Seit dem 13. Jahrhundert wurde die Klinge immer spitzer und zunehmend für das Stechen gedacht, da die starken Ritterrüstungen einen guten Schutz boten und nur eine dünne Klinge in die engen Falten und kleinen Ritzen vordringen konnte. Im 14. und 15. Jahrhundert kam es beim Fechten zu wesentlichen Veränderungen. Die Entdeckung des Schießpulvers und damit die Benützung von Schusswaffen veränderten die Bedeutung, Wirksamkeit und Bestimmung der kalten Waffen. Die schwerfälligen Ritter in Rüstungen, die lange Jahrhunderte guten

⁷² V. Saviolo: *Of Honour and Honorable Quarrels. The 2. Book.* <http://www.musketeer.org/manuals/saviolo/second.index.html>

⁷³ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 402, 403.

⁷⁴ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 404.

⁷⁵ F. A. Sieveking: *Fencing and Duelling. Sports and Past Times*, str. 405, 406.

⁷⁶ *Enciklopedija orožja*, str. 306; C. J. Amberger: *The Secret History of the Sword*, str. 228.

⁷⁷ J. W. Fortescue: *The Soldier. The Army: Military Service and Equipment. V: Shakespeare's England 1*, str. 120.

Schutz geboten hatten, wurden zu sich langsam bewegenden Zielscheiben. Bis zum Ende des 15. Jahrhunderts verschwanden die Rüstungen. Die Ritter mußten sich an den Fechtkünsten der einfachen Soldaten ein Vorbild nehmen, da diese nie schwere Rüstungen getragen und daher andere Fertigkeiten benötigt hatten.

Im 16. Jahrhundert kam es zu zahlreichen Veränderungen der Schwertformen, aber auch zu den ersten echten Unterschieden zwischen dem Üben und dem Kampf bzw. dem Wettkampf. Ende des 15. Jahrhunderts begannen sich in Deutschland nichtmilitärische Fechtgesellschaften wie „Marxbrüder“ und „Federfechten“ zu entwickeln, die Fechtschulen und Vorführungsturniere leiteten. Sie benützten vielfältige Waffen – lange Stöcke und Halbstöcke, Dolche, zweihändige Schwerter, Hellebarden und hölzerne Übungsschwerter (Dussack), die die Verteidigung und das Parieren mit der Waffe ermöglichten, was viel wirkungsvoller war als nur das Ausweichen vor dem Schlag des Gegners. Besonders in Italien setzten sich zu jener Zeit bereits die Grundprinzipien durch, die später die Grundlage für das moderne europäische Fechten wurden. Das Fechtwissen war nicht nur auf die höheren Schichten beschränkt. Der Beginn der Fecht- bzw. Kampfschulen in England bereits im 13. Jahrhundert markiert die niedrigste Stellung des Fechtens, wirkten doch in diesen „Schulen“ auch blinde Bettler, zerlumppte Vagabunden und sonstige Taugenichtse. Auch virtuose Meister der Fechtkunst waren meist An-

gehörige der niederen Stände und wurden von der Bevölkerung nicht besser behandelt als Vagabunden, Diebe oder Schauspieler. Erst im Jahr 1540 verlieh ihnen Heinrich VIII. die fachliche Anerkennung zur Berufsausübung. Die europäischen Soldaten, Ritter und sogar Bürger übten sich in der Selbstverteidigung mit kürzeren und längeren Waffen, verbunden mit wirkungsvollen Elementen des Ringens, Boxens, Werfens und Tretens. Waffen wurden zu einem Teil des Alltags.

Das Elisabethanische Zeitalter brachte eine große Revolution im Waffenbereich. Die Unterscheidung zwischen militärischen Zweikämpfen und der Fechtkunst wurde immer offensichtlicher und nur das Ziel blieb gleich – zu treffen, ohne selbst getroffen zu werden, was auch heute noch das Grundprinzip des Sportfechtens ist. Das elisabethanische England war ein Paradies für Fechtbegeisterte: Es gab genug Schulen verschiedener Meister, eine Vielzahl verschiedenartiger Waffen stand zur Verfügung und außerdem war es unwahrscheinlich, daß einem die Gegner abhanden kommen könnten, die dies aus eigenem Willen wurden oder aufgrund der Umstände, die sie zum Zweikampf zwangen. Nach dem Elisabethanischen Zeitalter nahm die Zahl der Zweikämpfe in den Straßen ab und die Fechtschulen gewannen an Bedeutung. Das Fechten verlor zunehmend seinen blutigen Beigeschmack und wurde immer mehr zu einem Sport, wie wir ihn auch heute noch kennen.